

Domsagohistorik

Hallsbergs tingsrätt

Text Elsa Trolle Önnersfors

Tings- och rådhusinventeringen 1996 - 2007

Eva Löfgren
Ylva Blank
Henrik Borg
Elsa Trolle-Önnersfors
Johanna Roos

Göta Hovrätt – Örebro län – Hallsbergs tingsrätt

1680 var Edsbergs, Lekebergslagen, Hardemo, Grimstens, Sundbos, Kumla, Sköllersta och Askers häradar förenade i en domsaga. Mellan åren 1774 och 1784 bildade Sköllersta och Askers häradar en egen jurisdiktion, men de återkom sedan till den ursprungliga domsagan. De bröts emellertid ut på nytt 1810 (Sköllersta och Askers häradar, se Örebro tingsrätt).¹ Samtidigt ändrade den ursprungliga domsagan namn till Västernärkes domsaga. I domsagan ingick Edsbergs, Lekebergslagen, Hardemo, Grimstens, Sundbo och Kumla häradar.² 1872 bröts Lekebergslagen loss och förenades istället med Edsbergs och Örebro härad (se Örebro tingsrätt).³ I slutet av 1800-talet bestod alltså Västernärkes domsaga av fem häradar: Edsberg, Hardemo, Grimsten, Kumla och Sundbo.

Edsbergs tingslag hade sin tingsplats i Edsbergs Sanna fram till 1748. Tinget flyttades då till Fjugesta där ett nytt tingshus hade uppförts. År 1913 flyttades tinget på nytt, denna gång till ett högt beläget tingshus på en tomt vid en av huvudgatorna i Fjugesta.

Sundbo härad hade sin tingsplats i Askersund. År 1908 uppfördes ett nytt tingshus inne i Askersund. Huset låg en bit från centrum i närheten av kyrkan.

Hardemo härad hade från 1700 sitt tingsställe i Skyberga. Tingen hölls på ortens gästgiveri. 1825 flyttades tinget till Vretstorp (se nedan).

Blacksta, som låg nära Kumla kyrka, omnämndes som tingsplats för Kumla härad redan 1642, och blev rättan tingsstad 1680. Tinget hölls på Blacksta krog (gästgiveriet?). Byggnaden träffades av blixten och brann ned 1819. Blacksta förblev ändå tingsplats fram till mitten av 1820-talet då tinget flyttades till Vretstorp (se nedan).

Grimstens härad hade sin tingsplats i Vretstorp. Ett en början hölls tinget på gästgiveriet, som var beläget vid landsvägen. Ett nytt tingshus, som låg mittemot gästgiveriet, stod klart 1825. Även Kumla och Hardemo häradar flyttade sina tingsförhandlingar till Vretstorp, som fungerade som tingsställe fram till 1908 (se nedan).

De tre tingslagen Hardemo, Kumla och Grimsten slog samman till ett gemensamt tingslag från och med 1906.⁴ Tingsstället i Vretstorp behölls till en början, men sedan flyttades tingsplatsen till Hallsberg. Ett nytt tingshus invigdes i Hallsberg i januari 1909 och de tingsställena övergavs. Hallsbergs hade vuxit upp som stationssamhälle vid mitten av 1800-talet. Järnvägen kom 1862, orten blev municipalsamhälle 1890 och slutligen köping 1908. 1928 tillfördes tingslaget även Sundbo härad. Den nya benämningen på tingslaget blev Hallsbergs tingslag. Man höll ting både i Hallsberg och i Askersund.⁵ Slutligen blev hela Västernärkes domsaga ett enda tingslag. År 1948 förenades även Edsbergs härad med det andra tingslaget. Edsbergs gamla tingsställe i Fjugesta behölls liksom tingsställena i Hallsberg och Askersund. Kansliet däremot placerades i Örebro.⁶

1 K.Br. den 9/10 1809 (Almquist Jan Eric *Lagsagor och domsagor i Sverige: med särskild hänsyn till den judiciella indelningen* Norstedt Stockholm 1954 s. 192).

2 Almquist s. 192. Under åren 1830 till 1855 räknades även Karlskoga bergslag till domsagan (Karlskoga bergslag, se Karlskoga tingsrätt).

3 K.Br. den 21/10 1872 (Almquist s. 192).

4 Bihang till SFS 1904 nr 33.

5 SFS 1926:442.

6 SFS 1947:679.

Askersund, som blivit stad 1643, låg under rådhusrätt. Man vet inte exakt när det första rådhuset uppfördes. Klart är dock att det låg en rådstuga i trä på stadens torg. Huset var i dåligt skick i slutet av 1730-talet men användes ändå. Rådhuset förstördes i en stadsbrand i juni 1776 då hela Askersund brann ned. Branden startade för övrigt i rådman Qvists gård. Ett nytt rådhus i sten uppfördes på 1780-talet. Även det nya rådhuset låg vid stadens torg.⁷ Askersund lades under landsrätt från och med 1948 och staden förenades med Västernärkes domsaga.⁸

Från slutet av 1940-talet hade den offentliga sektorn, och därmed kommunerna, fått allt fler uppgifter: skolan hade byggts ut, socialvården och bostadsbyggandet likaså, för att inte glömma all teknisk service i form av el, avlopp och vatten. I början av 1950-talet genomfördes den så kallade storkommunreformen, och de allra minsta kommunerna försvann. Syftet med reformen var skapa logiska och rationella kommunindelningar. De borgerliga kommunerna skulle vara så pass stora att de kunde erbjuda den service som samhället kunde förvänta sig. Även domsagoindelningen påverkades av kommunförändringarna och rationaliserades. Domkretsarna blev betydligt större än vad de hade varit tidigare.⁹

Ytterligare kommunreformer genomfördes på 1960- och 70-talen, då bland annat det gamla stadsbegreppet försvann. År 1965 förstärktes rådhusrätterna, och i början av 1970-talet trädde den nya underrättsreformen i kraft. Häradsrätterna och rådhusrätterna försvann och ersattes av tingsrätter. Tingshusbyggnadsskyldigheten upphörde vid samma tidpunkt. År 1971 bildades Hallsbergs tingsrätt. Det första året hade tingsrätten tingsställe i Hallsberg och kansli i Örebro. Från och med 1972 skulle emellertid även kansliet flyttas till Hallsberg.¹⁰ De gamla tingsställena i Askersund och Fjugesta drogs in. Den nya tingsrätten flyttade in i Hallsbergs tingslag gamla tingshus från 1909.

Hallsbergs tingsrätt, och även de övriga tingsrätterna i Örebro län, låg under Svea hovrätt fram till 1992. Från och med den 1 juli samma år flyttades Örebro län över till Göta hovrätt.¹¹

Ordinarie domare

Lagmän i Hallsbergs tingsrätt

Ingemar Lilja	fullm. 6.11.1953	1971–1974
Jan Hultgren	fullm. 17.5.1974	1974–1989
Torgil Melin	fullm. 29.6.1989	1989–1993
Jan Carrick	fullm. 30.3.1994	1994-1998

Rådmän i Hallsbergs tingsrätt

Joakim Åkerman	1971–1974
Stefan Idefelt	1974–1983
Fredrik Hulterström	1983–1987

7 Haugard, Joel: "Askersundiana", Örebro 1992 (faksimilupplaga), s. 27f och 69. Se även s. 150-159.

8 SFS 1947:569.

9 Västernärkes domsaga omfattade 1952 följande område: Lerbäcks, Hallsbergs, Kumla, Lekebergs, Viby, Hammars och Svartå landskommuner, Hallsbergs och Laxå köpingar samt Kumla och Askersunds städer (SFS 1950:454).

10 SFS 1970:504. I Hallsbergs tingsrätts domkrets ingår Hallsbergs, Askersunds, Kumla och Laxå kommuner (SFS 1970:504 samt 1982:996).

11 SFS 1992:130.

Sundbo härad

Domsagotillhörighet:	1680–1773	Med Edsbergs, Lekebergslagens, Hardemo, Grimstens, Kumla, Sköllersta och Askers härad
	1774–1783	Med Edsbergs, Lekebergslagens, Hardemo, Grimstens och Kumla härad
	1784–1809	Med Edsbergs, Lekebergslagens, Hardemo, Grimstens, Kumla, Sköllersta och Askers härad
	1810–1829	Med Edsbergs, Lekebergslagens, Hardemo, Grimsten och Kumla härad ¹²
	1830–1855	Med Edsbergs, Lekebergslagens, Hardemo, Grimstens och Kumla härad samt Karlskoga bergslag
	1856–1871	Med Edsbergs, Lekebergslagens, Hardemo, Grimstens och Kumla härad
	1872–1970	Med Edsbergs, Hardemo, Grimstens och Kumla härad ¹³

Tingsplatser: –1970 Askersund

Häradshövdingar:

Johan Fitinghoff	fullm. 18.12.1680	1680–1681
Anders Low ¹⁴	fullm. 17.12.1681	1681–1694†
Johan Fägerstierna (Fegraeus)	fullm. 1.12.1694	1694–1724
Lars Stockenström	fullm. 22.5.1724	1724–1747
Carl Casper Gyllenbåat	fullm. 29.1.1747	1747–1774†
Carl Bergenskjöld	fullm. 30.11.1774	1774–1808†
Christoffer Didrik Gothilander	fullm. 7.5.1810	1810–1829†
Olof Filip Oxehufvud	fullm. 29.4.1830	1830–1857†
Johan David Helleday	fullm. 27.10.1857	1857–1875†
Adolf Fredrik Gustaf Ludvig Wetterström	fullm. 31.12.1875	1875–1886†
Ernst Wilhelm Geijer	fullm. 3.6.1887	1887–1914†
Hugo Alexander Henning Hamilton	fullm. 19.11.1914	1914–1932
Gunnar Olof Ramstedt	fullm. 10.2.1933	1933–1953
Ingemar Lilja	fullm. 6.11.1953	1954–1970

Edsbergs härad

Domsagotillhörighet:	1680–1773	Med Sundbo, Lekebergslagens, Hardemo, Grimstens, Kumla, Sköllersta och Askers härad
	1774–1783	Med Sundbo, Lekebergslagens, Hardemo, Grimstens och Kumla härad

¹² Började 1810 att benämnas Västernärkes domsaga

¹³ Domsagan bestod av fem tingslag, uppdelade häradsvís. Från 1906 sammanslogs Hardemo, Grimsten och Kumla till ett tingslag. Från 1928 tillkom Sundbo härad till nämnda tingslag, och benämndes Hallsbergs tingslag. Från och med 1948 förklarades domsagan utgöra enbart ett tingslag

¹⁴ Adlad Leijonhoff

Tings- och rådhusinventeringen 1996 - 2007

1784–1809	Med Sundbo, Lekebergslagens, Hardemo, Grimstens, Kumla, Sköllersta och Askers härad
1810–1829	Med Sundbo, Lekebergslagens, Hardemo, Grimstens och Kumla härad ¹⁵
1830–1855	Med Sundbo, Lekebergslagens, Hardemo, Grimstens och Kumla härad samt Karlskoga bergslag
1856–1871	Med Sundbo, Lekebergslagens, Hardemo, Grimstens och Kumla härad
1872–1970	Med Sundbo, Hardemo, Grimstens och Kumla härad ¹⁶

Tingsplatser: 1680–1970 Fjugesta

Häradshövdingar:

Johan Fitinghoff	fullm. 18.12.1680	1680–1681
Anders Low ¹⁷	fullm. 17.12.1681	1681–1694†
Johan Fägerstierna (Fegraeus)	fullm. 1.12.1694	1694–1724
Lars Stockenström	fullm. 22.5.1724	1724–1747
Carl Casper Gyllenbåå	fullm. 29.1.1747	1747–1774†
Carl Bergenskjöld	fullm. 30.11.1774	1774–1808†
Christoffer Didrik Gothilander	fullm. 7.5.1810	1810–1829†
Olof Filip Oxehufvud	fullm. 29.4.1830	1830–1857†
Johan David Helleday	fullm. 27.10.1857	1857–1875†
Adolf Fredrik Gustaf Ludvig Wetterström	fullm. 31.12.1875	1875–1886†
Ernst Wilhelm Geijer	fullm. 3.6.1887	1887–1914†
Hugo Alexander Henning Hamilton	fullm. 19.11.1914	1914–1932
Gunnar Olof Ramstedt	fullm. 10.2.1933	1933–1953
Ingemar Lilja	fullm. 6.11.1953	1954–1970

Grimstens härad

Domsagotillhörighet:

Tingsplatser: 1600-tal –1908 Vretstorp
1909–1970 Hallsberg

Häradshövdingar:

Johan Fitinghoff	fullm. 18.12.1680	1680–1681
Anders Low ¹⁸	fullm. 17.12.1681	1681–1694†
Johan Fägerstierna (Fegraeus)	fullm. 1.12.1694	1694–1724
Lars Stockenström	fullm. 22.5.1724	1724–1747
Carl Casper Gyllenbåå	fullm. 29.1.1747	1747–1774†
Carl Bergenskjöld	fullm. 30.11.1774	1774–1808†
Christoffer Didrik Gothilander	fullm. 7.5.1810	1810–1829†
Olof Filip Oxehufvud	fullm. 29.4.1830	1830–1857†
Johan David Helleday	fullm. 27.10.1857	1857–1875†

15 se fotnot ovan (nr. 1 i Sundbo härad)

16 se fotnot ovan (nr. 2 i Sundbo härad)

17 Adlad Leijonhoff

18 Adlad Leijonhoff

Adolf Fredrik Gustaf Ludvig Wetterström	fullm. 31.12.1875	1875–1886†
Ernst Wilhelm Geijer	fullm. 3.6.1887	1887–1914†
Hugo Alexander Henning Hamilton	fullm. 19.11.1914	1914–1932
Gunnar Olof Ramstedt	fullm. 10.2.1933	1933–1953
Ingemar Lilja	fullm. 6.11.1953	1954–1970

Kumla härad

Domsagotillhörighet:

Tingsplatser:	1680–1819?	Blacksta
	1825–1908	Vretstorp
	1909–1970	Hallsberg

Häradshövdingar:

Johan Fitinghoff	fullm. 18.12.1680	1680–1681
Anders Low ¹⁹	fullm. 17.12.1681	1681–1694†
Johan Fägerstierna (Fegraeus)	fullm. 1.12.1694	1694–1724
Lars Stockenström	fullm. 22.5.1724	1724–1747
Carl Casper Gyllenbåå	fullm. 29.1.1747	1747–1774†
Carl Bergenskjöld	fullm. 30.11.1774	1774–1808†
Christoffer Didrik Gothilander	fullm. 7.5.1810	1810–1829†
Olof Filip Oxehufvud	fullm. 29.4.1830	1830–1857†
Johan David Helleday	fullm. 27.10.1857	1857–1875†
Adolf Fredrik Gustaf Ludvig Wetterström	fullm. 31.12.1875	1875–1886†
Ernst Wilhelm Geijer	fullm. 3.6.1887	1887–1914†
Hugo Alexander Henning Hamilton	fullm. 19.11.1914	1914–1932
Gunnar Olof Ramstedt	fullm. 10.2.1933	1933–1953
Ingemar Lilja	fullm. 6.11.1953	1954–1970

Hardemo härad

Domsagotillhörighet:

Tingsplatser:	1700–1825	Skyberga
	1825–1908	Vretstorp
	1909–1970	Hallsberg

Häradshövdingar:

Johan Fitinghoff	fullm. 18.12.1680	1680–1681
Anders Low ²⁰	fullm. 17.12.1681	1681–1694†
Johan Fägerstierna (Fegraeus)	fullm. 1.12.1694	1694–1724
Lars Stockenström	fullm. 22.5.1724	1724–1747
Carl Casper Gyllenbåå	fullm. 29.1.1747	1747–1774†
Carl Bergenskjöld	fullm. 30.11.1774	1774–1808†
Christoffer Didrik Gothilander	fullm. 7.5.1810	1810–1829†
Olof Filip Oxehufvud	fullm. 29.4.1830	1830–1857†
Johan David Helleday	fullm. 27.10.1857	1857–1875†
Adolf Fredrik Gustaf Ludvig Wetterström	fullm. 31.12.1875	1875–1886†

19 Adlad Leijonhoff

20 Adlad Leijonhoff

Ernst Wilhelm Geijer	fullm. 3.6.1887	1887–1914†
Hugo Alexander Henning Hamilton	fullm. 19.11.1914	1914–1932
Gunnar Olof Ramstedt	fullm. 10.2.1933	1933–1953
Ingemar Lilja	fullm. 6.11.1953	1954–1970

Rådhus

Städer med rådhusrätt: Askersund 1861?–1947

Borgmästare

Askersund stad

Axel Wilhelm Knös	1834–1870
Hugo Waldenström	1871–1901
Magnus Blidberg	1901–1913
Gunnar Bretzner	1913–1947